למסור את החירות (מרצון) לאדם הלבן

אם צועקת לאחר שתלשו את תינוקה מזרועותיה, חגיגת מין של האבות המייסדים של קנדה עם חיות היער ודמות של טרנסג׳נדרית סקסית וחזקה, עטויה מלבושים מסורתיים, נוצות וחרוזים. ליאורה בלפורד מבקרת ב״בושה ודעה קדומה: סיפור של השרדות״, תערוכתו הנודדת של האמן קנט מנקמן, ששואל היכן הם הציירים שתיעדו את הרעב, את העוני, את הכאב, את ההשמדה של תרבות שלמה?

מאמר מאת ליאורה בלפורד מאי 7, 2018

זה זמן רב שאני מתכננת לכתוב על תערוכתו של האמן הקנדי קנט מנקמן (Monkman) ״בושה ודעה קדומה: סיפור של השרדות,״ הנודדת בין מוזיאונים ברחבי קנדה. ראיתי אותה עת הוצגה במוזיאון לאמנות באוניברסיטת טורונטו בחורף שעבר, ומאז היא אינה מניחה לי. התערוכה משכה אליה מבקרים כה רבים עד שלעיתים, אפילו באמצע השבוע, השתרך מחוץ למוזיאון תור ארוך של אנשים הממתינים להיכנס. רבים מהמבקרים הגיעו מערים סמוכות במיוחד כדי לצפות בתערוכה, רבים שבו אליה שוב ושוב, ורובם המכריע של המבקרים נשארו בה שלוש שעות ויותר. פענוח הקסם הזה שמנמקן מטיל על צופיו לא מניח לי.

מנקמן הוא צייר, אך פעמים רבות ציוריו הם תוצאה או המשך של יצירה במדיומים אחרים, כגון פרפורמנס, פיסול, מיצב ואפילו קולנוע. הוא נצר לאחת הקבוצות הגדולות ביותר של ילידי צפון אמריקה (Cree), וביצירתו הוא מתבונן על היחס של ממשלות קנדה לילידיה לאורך השנים. עבודתו רוויית חושניות, תאטרליות והומור. כל אלה מובעים בדמותה הקווירית של מיס צ׳יף העומדת לרוב במרכז יצירתו: טרנסג׳נדרית סקסית וחזקה, עטויה מלבושים מסורתיים, נוצות וחרוזים. מיס צ׳יף -(משחק מילים אשר לו שתי משמעויות - גברת צ׳יף אינדיאני, וגם שובב/ה) היא האלטר אגו של מנקמן. פניה-פניו וגופה גופו, והוא חוגג אותה בציורי שמן ענקיים כמו גם במופעי פרפורמנס ״גדולים מהחיים״, מיצבים, סרטים, פסלים ועוד.

ב״בושה ודעה קדומה״ מנקמן בוחן את ההיסטוריה הקולוניאלית של קנדה - מדינה שמתמודדת כעת, סביב חגיגות 150 השנים להקמתה, עם הפשעים הנוראיים אותם ביצעה בילידיה עד לא מזמן. פשעים כגון הוצאת הילדים מביתם בשמורות והעברתם לבתי ילדים ברשות המדינה, על מנת לחנכם מחדש על פי ערכי הנצרות (רבים מהילדים מתו או סבלו מהזנחה), השמדת התרבות הילידית ושפתה, גניבת רכוש וקרקעות מהילידים, רמיסת הטבע ומקורות המחייה שלהם ועוד. לכן קשה שלא לראות שתערוכתו של מנמקן מצביעה על כך שהילידים חיו על אדמתה של קנדה אלפי שנים קודם לבואם של המתיישבים החדשים, ושמאה וחמישים השנים שחלפו מאז הקמתה מסמלות דברים שונים לקבוצות שונות באוכלוסייה. אך בשונה מפרויקטים רבים העוסקים בהיסטוריה של הילידים בקנדה, נדמה שתערוכתו של מנקמן אינה מסתפקת בייצוג הקורבן. הוא אינו מקל ראש בפשעי העבר (וההווה) של ממשלות קנדה ותומך בהעדפה מתקנת לרווחתם של הילידים, שפתם ותרבותם, אך תערוכתו מדגישה שהוא אינו מסתכל על הילידים רק כעל קורבנות מוחלשים תחת שליטתו הנצחית של האדם הלבן.

unnamed (1).jpg

[1]מבט הצבה, ״בושה ודעה קדומה: סיפור של הישרדות" במוזיאון לאמנות של אוניברסיטת טורונטו
צילום: טוני הפקנשייד

משמאל: עריסות לוח מאוסף מוזיאון גלנבו. מימין: קנט מנקמן,**הזעקה**, 2017, אקריליק על בד.
אוסף פרטי

ב״בושה ודעה קדומה״ מנקמן בוחן מחדש את הייצוגים הוויזואליים של קנדה הקולוניאלית. בחוכמה, בפתיינות ובחושניות האופייניות לו, הוא מטיל ספק בהיסטורי, בעובדתי, ב״ידוע לכל״. הוא עושה זאת על ידי הצבת הציורים שלו לצד ציורים קאנוניים מהמאה ה-19 העוסקים בתיעוד הילידים בקנדה, שהושאלו מאוספים לאומיים של מוזיאונים שונים ברחבי המדינה, וצוירו על ידי צייריה המפורסמים של התקופה ההיא, כגון אלברט ביארסטאדט (Bierstad), פול קיין (Kane), וקורניליוס קרייגוף (Krieghoff). אלה המשיכו את המסורת האירופאית ממנה באו וציירו בסגנון ה-״אולד מאסטרס״. מנקמן נודד בזמן ושותל את ציוריו לצד הציורים הישנים כדי לאתגר את הנרטיב החזותי שמוצג במוזיאונים הלאומיים של קנדה: סיפור שבו הילידים צוירו כחלק מתיעוד "גילוי היבשת החדשה", כלומר כהישג של האדם הלבן. סגנונו הקלאסי-עכשווי מאפשר לציוריו להיטמע בחוכמה בין הציורים המוקדמים ובה בעת להציג נרטיב אחר. דוגמה לכך הוא הציור*הכנעת האמת (Subjugation of Truth)*בו מציג מנקמן את צ׳יף פאונדמייקר (Poundmaker) כבול בשלשלאות, כשהוא מוסר את חירותו (מרצון) לאדם הלבן על מנת לשמור על שלום אנשיו. בטקסט שכתב לתערוכה מנקמן שואל היכן הם הציירים שתיעדו את הרעב, את העוני, את הכאב, את ההשמדה של תרבות שלמה? הוא מבקש להבהיר שייצוג הילידים בהיסטוריה החזותית של קנדה אינו קרוב כלל לשפתם, לתרבותם או לחייהם של הילידים עצמם, ואם ניתן ללמוד מהם משהו, זה אולי על חייהם של הציירים עצמם.

תכסיס נוסף של מנקמן הוא תצוגה של חלק מהאובייקטים המצוירים בציוריו בחלל התערוכה. מהלך זה מחייה את הציורים ומוציא אותם מהמסגרת אל תוך חלל המוזיאון. נעלי החרוזים הירוקים של צ׳יף פאונדמייקר הן דוגמה לאובייקט כזה.

[2] unnamed (6).jpg

[3]קנט מנקמן, שעבוד האמת , 2016
אקריליק על בד

מתוך אוסף דונלד ר' סובי

הנעליים הנוכחות בחלל הופכות את הצ׳יף מדמות מיתולוגית או "סיפור" לאדם אמתי, ספציפי, שאיבד את חרותו, את כבודו. באופן דומה מוצגים מנשאי תינוקות מסורתיים, הנפוצים בקרב ילידי צפון אמריקה, על הקירות משני צדי ציור קורע לב,*הזעקה (Scream The)*, בו אם זועקת לאחר שתלשו את תינוקה מזרועותיה. האובייקטים מחזקים את התחושה שציוריו של מנקמן אותנטיים, מעין דוקומנטים המציגים רגע של אמת היסטורית. אך באופן מוזר, הצבת הציורים בסמיכות לציורים מזמן ייסודה של קנדה - בתערוכה שמציינת חגיגות 150 שנה למדינה – הופכת את שני המקרים לנרטיבים שממומנים על ידי השלטון ומשרתים אינטרסים שלו. זהו מהלך מבריק המשחרר את מנקמן מן האחריות לייצוג ״אמת היסטורית" ומאפשר לו ליצור סדרת ציורים פנטזיונרית סביב הציור האיקוני של האבות המייסדים (עליו ארחיב בהמשך).

[4] unnamed (2).jpg

[5]מבט הצבה, "בושה ודעה קדומה: סיפור של הישרדות" במוזיאון לאמנות של אוניברסיטת טורונטו.
צילום: טוני הפקנשייד

המוקסינים של צ'יף פאונדמייקר, 1875-1890, חרוזי זכוכית, עור פרה מאשפת חצים, עור בופלו מעובד ומעושן.
נאסף על ידי וולטר גואין מצ'יף פאונדמייקר בסביבות 1875-1880.
המוזיאון הקנדי להיסטוריה.

[6] unnamed (5).jpg

[7]קנט מנקמן, הזעקה, 2017
אקריליק על בד, 84X132 אינץ'

מתוך אוסף מוזיאון דנוור לאמנות, קרן הרכישה לאמנויות ילידיות

התערוכה, שמנקמן אצר ויצר, מחולקת לתשעה חדרים המדמים תשעה פרקים מזיכרונותיה של מיס צ׳יף. הזיכרונות מסודרים בסדר כרונולוגי והחדרים ממוספרים בהתאם. במרכזו של החדר הראשון, המייצג את ימיה הראשונים להקמתה של המדינה, בנוסף לרישומים, מסמכים וציורים, הציב מנקמן פסל קינטי בגודל אמתי של מיס צ׳יף, לבושה בשמלה מהמאה התשע-עשרה, כאשר שני מתיישבים (אנגלי וצרפתי) מנדנדים אותה ביניהם. לילידים היה תפקיד חשוב מאד בחייהם של המתיישבים בתחילת הדרך – הם לימדו אותם כישורי הישרדות בתנאי מזג האוויר הקיצוניים, שימוש בטכניקות מסורתיות לדיג, ציד וחקלאות, שיתפו אותם בידע הרב שלהם אודות צמחי המרפא המקומיים, ובעיקר היו חלק מרכזי והכרחי בכלכלת סחר הפרוות.

[8] unnamed.jpg

[9]מבט הצבה, "בושה ודעה קדומה: סיפור של הישרדות" במוזיאון לאמנות של אוניברסיטת טורונטו.
דימוי: טוני הפקנשייד

למעלה משמאל:*המלכה ויקטוריה*(1819-1901, מלכה בשנים 1837-1901), 1887, הדפס אבן על נייר. מתוך אוסף הגלריה לאמנות של מרכז הקונפדרציה. למטה משמאל: ג'ון וויקליף לאו פורסטר, *דיוקן סר וילפריד לוריר* , שמן על בד. מתוך אוסף מוזיאון גלנדו. במרכז: קנט מנקמן,*שעבוד האמת* , 2016, אקריליק על בד. אוסף פרטי. מימין: רוברט האריס,*כבודו סר ג'ון א' מקדונלד*, 1890 לערך. שמן על פשתן. מתוך אוסף הגלריה לאמנות של מרכז הקונפדרציה.

בחדר השני, העוסק באבות המייסדים, התאורה אינטימית והקירות צבועים בבורדו עמוק. במרכז החדר ציור של מנקמן הנקרא*האבות*)*The Daddies*), המבוסס על ציור איקוני של אבות הפדרציה בישיבות הראשונות של המדינה המתהווה. בציורו של מנקמן, מיס צ׳יף ספק מחפשת את מקומה בין האבות מסביב לשולחן הדיונים, ספק מדגמנת מולם בעירום כשהיא יושבת על שמיכת צמר צבעונית אשר הפכה לימים לסמל לקולוניאליזם בצפון אמריקה (מאחר שבמקרים רבים הוחלפו שמיכות אלו עם הילידים בתמורה לפרוות). מנקמן איננו עוצר שם. באותו החדר, בציור ענק נוסף, *The Bears of Confederation*, נראים גברים הדומים דמיון מפתיע לאבות המייסדים - חלקם עירומים וחלקם לבושים בגדי לאטקס שחורים - בעיצומה של חגיגת מין עם חיות היער. על האורגיה מנצחת מיס צ׳יף בשוט שחור, כשלגופה אך מטפחת שקופה ומגפיים אדומים עם עקבים גבוהים. ממדיו הגדולים של הציור, שרובו חוגג את יופי הטבע האימתני בקנדה, מאפשרים לדמויות הזעירות של הגברים ומיס צ׳יף להיות אגביות. בסדרה נוספת של ציורים שבחדר, שצוירו על מה שנראה כמו דפים מספר עתיק, נראית מיס צ׳יף בסצנות שונות בהן היא מצילה או ממיתה דמויות מהצילום של אבות הפדרציה. עוד באותו החדר - קיר שלם ובו רפרודוקציות שונות של צילום האבות המייסדים המקורי והציור שהתחקה אחריו (כולל רשימה מסודרת של האבות), כל אלה יחד מזמינים את המבקר למשחק ניחושים: מי מהאבות זוכה לחסדיה של מיס צ׳יף ועם מי היא מחסלת חשבונות?

[10] unnamed (3).jpg

[11]קנט מנקמן, הדובים של הקונפדרציה, 2016
אקריליק על בד, 345X190 ס"מ

מתוך אוסף מישל בילודו ומאט קינגסטון

[12] unnamed (4).jpg

[13]קנט מנקמן, האבות, 2016
אקריליק על בד

מתוך אוסף כריסטין ארמסטרונג ואירפן ראוג'

גם אני, כמו רבים, התקשיתי לעזוב את החדר הזה. הגודל, העושר, הדיוק והאהבה הניכרים כשמנקמן מצייר את נופיה עוצרי הנשימה של קנדה סוחפים ומרגשים. גם ההומור והשובבות שלו, כשהוא שולח את מבקרי התערוכה לבחון מי מהאבות עושה אהבה עם דוב, וראשו הכרות של מי מונח על צלחת, עושים את שלהם. באופן מפתיע, אף אחד מהמבקרים הקנדים הרבים לא נפגע ולא מחה, לא הביע מורת רוח או פקפק והתרעם על היליד שמציג באור מבזה את האבות המייסדים. באופן אישי המבקרים בתערוכה נראו לי כמי שעוברים תהליך של זיכוך. התערוכה הייתה כמעין תא וידוי גדול בו מתמודדים המבקרים עם חטאי העבר של המדינה, עד לשלב שבו, בעיניהם, הם מתנערים מהם. קשה לדמיין קיום של מהלך דומה במציאות הישראלית הנוכחית.

התערוכה"בושה ודעה קדומה: סיפור של הישרדות" [14]הוצגה במוזיאון לאמנות באוניברסיטת טורונטו בין 26 בינואר - 5 במרץ, 2017. היא ממשיכה לנדוד במוזיאונים ברחבי קנדה עד אוקטובר 2020.

Source URL: https://tohumagazine.com/he/article/%D7%9C%D7%9E%D7%A1%D7%95%D7%A8-%D7%90%D7%AA-%D7%94%D7%97%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%AA-%D7%9E%D7%A8%D7%A6%D7%95%D7%9F-%D7%9C%D7%90%D7%93%D7%9D-%D7%94%D7%9C%D7%91%D7%9F

Links
[1] https://tohumagazine.com/sites/default/files/unnamed%20%281%29_1.jpg
[2] https://tohumagazine.com/he/file/unnamed-6jpg
[3] https://tohumagazine.com/sites/default/files/unnamed%20%286%29.jpg

[4] https://tohumagazine.com/he/file/unnamed-2jpg
[5] https://tohumagazine.com/sites/default/files/unnamed%20%282%29.jpg
[6] https://tohumagazine.com/he/file/unnamed-5jpg
[7] https://tohumagazine.com/sites/default/files/unnamed%20%285%29.jpg
[8] https://tohumagazine.com/he/file/unnamedjpg-5
[9] https://tohumagazine.com/sites/default/files/unnamed_5.jpg
[10] https://tohumagazine.com/he/file/unnamed-3jpg-0
[11] https://tohumagazine.com/sites/default/files/unnamed%20%283%29.jpg
[12] https://tohumagazine.com/he/file/unnamed-4jpg
[13] https://tohumagazine.com/sites/default/files/unnamed%20%284%29.jpg
[14] http://artmuseum.utoronto.ca/exhibition/shame-prejudice-story-resilience/